

Et redskap for frihet og fred

Taler

Kjell Magne Bondevik

Dato

7 april 1999

Sted

Universitetets Aula

Omstendigheter

Festmøte ved NATOs 50 års jubileum

1 Mine damer og herrer,

Tragedien i Kosovo utgjør en dramatisk bakgrunn for NATOs 50-års jubileum. En ny humanitær katastrofe utspiller seg i det tidligere Jugoslavia.

5

NATOs grunnleggere hadde neppe forestilt seg at Alliansen skulle gå til krigshandlinger utenfor medlemslandenes område, for å beskytte sivile mot overgrep.

10 Men det serbiske regimets behandling av de etniske albanere i Kosovo gjennom mange år har skapt en konflikt som truer fred og sikkerhet på vårt kontinent. Det slo FNs sikkerhetsråd fast sist september. Det internasjonale samfunn kunne ikke forholde seg passiv til dette.

15 Det er dypt tragisk at det ble nødvendig for NATO å ta i bruk militære midler mot Jugoslavia for å oppnå en løsning i Kosovo. Det har ikke vært noen enkel beslutning. Kritiske røster har fremført vel begrunnede innvendinger. Jeg har mottatt en mengde brev fra nordmenn som er bekymret over det som nå skjer.

20 Men alle erkjenner at det ikke fantes noen enkle alternativer. Det er bred politisk enighet i Norge om at å ikke gjøre noe, ville være uakseptabelt. Ingen kunne garantere raske resultater.

25 Etter at forsøkene på å få til en forhandlet løsning ikke førte frem, ville det vært uforståelig om NATO skulle forbli tilskuer til en utvikling, i hjertet av Europa, med enorme humanitære konsekvenser, og med potensiale for destabilisering av hele regionen i lang tid fremover.

30 Jeg vil understreke at vi fra Regjeringens side deler sorgen med alle de uskyldige som rammes i konflikten - kosovoalbanere, serbere og andre jugoslaver, og deres pårørende her i Norge.

Vi må snarest mulig sørge for at krigshandlingene kan opphøre og politiske
35 forhandlinger gjenopptas, slik at den humanitære katastrofen og den brutale etniske rensning kan stanses.

Dette er først og fremst opp til president Milosevic. Hvis han trekker sine styrker ut av Kosovo, stanser overgrepene og lar flyktningene vende tilbake, er
40 NATO beredt til å stanse sine aksjoner.

Vi må også se fremover. Når en fredsløsning foreligger, må vi være beredt til å stille opp med humanitær bistand og ressurser til demokratisk og økonomisk gjenreisning. Vi må bidra til at hele det tidligere Jugoslavia kan integreres i det
45 europeiske verdifellesskap.

Regjeringen har allerede bevilget over 55 millioner kroner til nødhjelp, i samarbeid med EU og FNs høykommissær for flyktninger. Vi vil fremme forslag om midler til ytterligere bistand.

50

Hovedprinsippet er å hjelpe flyktningene der de bor og trenger det mest. Men samtidig må vi være villige til å åpne våre dører for mennesker i nød. Som kjent vil Regjeringen gi 6000 kosovoalbanske flyktninger beskyttelse i Norge. Vi samarbeider nært med FNs høykommissær for flyktninger om dette.

55

Mine damer og herrer,

NATOs militære konfrontasjon mot Jugoslavia markerer et nytt kapittel i Alliansens historie og viser de tunge dilemmaer og utfordringer NATO står
60 overfor. Det viser også at Alliansen har utviklet seg raskt siden slutten på den kalde krigen.

Ved å kombinere solid militær evne til forsvar, med åpen politisk vilje til dialog, bidro Alliansen til å avskrekke angrep og samtidig bygge tillit overfor
65 østblokken.

De verdier som NATO var basert på - fred og frihet, demokrati og menneskerettigheter - fikk endelig igjen fotfeste i sentral- og øst-Europa.

70

Unntaket var Jugoslavia. Krigene på Balkan har satt et dystert preg på det internasjonale samfunns fredsarbeid gjennom hele 90-tallet. Konflikten har altfor lenge vært et verkende sår i det Europa som er i ferd med å vokse sammen til et fritt hele, uten kunstige skillelinjer.

75

Norge har siden begynnelsen engasjert seg aktivt i bestrebelsene på konfliktløsning, for å få til varig fred og gjenoppbygging av økonomi, tillit og toleranse mellom folkegruppene på Balkan.

80

Vi har bidratt gjennom FN, som har utført en stor innsats i det tidligere Jugoslavia. I Kroatia og Bosnia satte FN tidlig inn fredsbevarende styrker og aktivt fredsdiplomati. I Makedonia bidro den preventive FN-styrken til å hindre spredning av krigen sørover på Balkan.

85

Vi har bidratt gjennom OSSE, som har fått en sentral rolle i all-europeisk sikkerhet. Sendelaget i Kosovo, som nå er midlertidig trukket ut, er OSSEs største operasjon noensinne. OSSEs arbeid for å styrke demokrati og menneskerettigheter i Bosnia og Kroatia er også blant de viktigste oppgavene under Norges formannskap. Regjeringen er opptatt av å utnytte offensivt de unike muligheter OSSE har, også i arbeidet for fred i Kosovo og Balkan for øvrig.

90

Og vi har ikke minst bidratt gjennom NATO. Vi har over 800 norske soldater på plass i stabiliseringsstyrken som er den fremste garantist for fredsavtalen i Bosnia. Vi deltar med norske fly og personell til NATOs operasjoner i Kosovo.

95

Norges bidrag til fredsbevaring og fredsoppretting i Jugoslavia føyer seg naturlig inn i vårt engasjement for fred og forsoning, og som aktiv deltager i den Alliansen vi har vært med i nesten i hele etterkrigstiden.

100

4. april 1949 er ingen dato vi går rundt og husker som for eksempel 9. april eller 7. juni. Men det er likevel en historisk dato. Den markerte at Norge brøt med nøytralitetslinjen som vi hadde fulgt siden 1905.

105

Norge valgte i stedet en vestlig og transatlantisk alliansetilknytning som den

beste garanti for vårt lands frihet og sikkerhet.

110 Fem års okkupasjon og krig var blitt fulgt av en rekke dramatiske begivenheter som dannet bakgrunn for at Norge deltok i undertegningen av Den nordatlantiske traktat i Washington 4. april 1949.

115 I Sovjetunionen førte Stalin en aggressiv utenrikspolitikk. Finland ble sterkt presset. Kommunistene overtok makten i Tsjekkoslovakia og i andre sentral- og østeuropeiske land. Berlin-blokaden bidro til ytterligere forverring av klimaet mellom øst og vest.

Europa var på vei inn i den kalde krigen. Inntrykket av at Norge befant seg i en utsatt stilling ble stadig sterkere.

120 Den uhyggelige utviklingen minnet politiske ledere og det norske folk om våre egne dyrekjøpte erfaringer fra 9. april 1940. De fleste erkjente at Norge trengte et gjensidig forpliktende militært og sikkerhetspolitisk samarbeid med det demokratiske Vesten. De Forente Nasjoner var viktig, men ikke tilstrekkelig for
125 vår sikkerhet.

Norges utenrikspolitiske nyorientering var likevel en fortsettelse av grunnleggende historiske holdninger i folket. Vår historie og vår handel, vår kultur og vårt demokrati har dype røtter i Vest-Europa og USA. Gjennom
130 NATO gikk vi inn i et større verdifellskap som hvilte på demokrati, menneskerettigheter og rettssikkerhet.

Men fremfor alt gikk vi inn i et fellesskap som ville trygge vår frihet og sikkerhet med politiske og militære midler. Det var i tråd med FN-pakten - artikkel 51
135 som slår fast retten til kollektivt selvforsvar.

Den utenrikspolitiske kursendring ble likevel en vanskelig sak for vår politiske ledelse. Nøytralitetspolitikken hadde også dype røtter.

140 Men fremsynte ledere som Einar Gerhardsen og Halvard Lange så at en atlantisk alliansetilknytning var et bedre alternativ.

At valget i 1949 var politisk riktig, bekreftes av at oppslutningen om NATO her i landet er større enn noensinne, noe Stortingsdebatten før påske viste til fulle.

NATO-medlemskapet har da heller ikke hindret et godt og rolig forhold til det daværende Sovjetunionen, senere til Russland. Vår selvpålagte base- og atompolitikk og geografiske restriksjoner på alliert øvelsesvirksomhet i Nord-
150 Norge har bidratt til beroligelse og stabilitet i naboskapet.

Gjennom femti år har NATO-medlemskapet vært en bærebjelke i vår utenrikspolitikk og kjernen i vår forsvars- og sikkerhetspolitikk. For Norge har forbindelsene til USA vært - og er - en avgjørende dimensjon.

155

Den forpliktende tilhørigheten til en troverdig forsvarsallianse har gitt oss trygghet. Samtidig har den gitt oss full anledning til å spille en aktiv og initiativrik rolle i internasjonal politikk, før som nå.

160 Femtiårsmarkeringen er en anledning til å minnes historien bak vår NATO-tilknytning og hvor viktig den fortsatt er for Norge.

Men krigen i Kosovo og NATOs krisehåndtering på Balkan viser også behovet for å reflektere over Alliansens fremtidige rolle i det nye sikkerhetspolitiske
165 landskap i Europa.

Berlinmurens fall førte til at trusselen om et direkte militært angrep mot Alliansen også falt bort. Mange mente at det nå ikke lenger var behov for NATO som kollektiv sikkerhetsgaranti.

170

Likevel er NATO i dag, snart ti år etter at den definerte trussel forsvant, en høyst livskraftig og relevant institusjon. Hvorfor?

De nye konfliktene som ledsaget Sovjetunionens og Jugoslavias oppløsning skapte uro i Europa. Landene i sentral- og øst-Europa fikk følelse av å eksistere i
175 et sikkerhetspolitisk vakuum. Nå banket de på NATOs dør for å finne trygghet i det euro-atlantiske fellesskap.

Igjen viste Alliansen at når de store utfordringene melder seg, står
180 medlemslandene solidariske sammen om å møte dem. NATO-lederne erkjente at de nye sikkerhetsutfordringene i Europa krevde nye, resolute svar.

Og svaret var ikke å nedlegge NATO. Svaret var å sette i gang en grunnleggende

185 omstillingsprosess i retning av et nytt NATO.

Omstillingen begynte kort tid etter murens fall. Toppmøtet i London i juli 1990 slo fast at Russland ikke lenger var en motstander. Toppmøtet i Roma 1991 opprettet Det nordatlantiske samarbeidsråd, som en utstrakt hånd til de
190 nye demokratiene. Alliansen fikk et nytt strategisk konsept. Konsentrasjonen av tunge styrker i fremskutte posisjoner i Europa, ble erstattet med lettere utstyrte og mer mobile styrker. I løpet av tiåret etter murens fall er forsvarsutgiftene i NATO i gjennomsnitt redusert med 22 %. Styrkene er redusert med 24 %. Ni av ti atomvåpen er fjernet fra Europa.

195 Alliansen manglet imidlertid fortsatt en klart definert langsiktig politikk for hvordan den skulle møte de nye utfordringene. Den kom fra NATO-ledernes toppmøte i Brussel i januar 1994. Erklæringen trakk opp retningslinjene for en bredt sammensatt tilpasningsprosess for et nytt Europa.

200 Oppfølgingen av dette arbeidet ble høytidelig markert under toppmøtet i Madrid i juli 1997:

- NATO hadde nå inngått en samarbeidsavtale med Russland og opprettet et
205 fast felles råd som gjorde Russland til NATOs medspiller i arbeidet for europeisk sikkerhet.
- Polen, Den tsjekkiske republikk og Ungarn var nå invitert til å bli medlemmer i NATO. Slovenia, Romania og de tre baltiske land ble forsikret om at døren til medlemskap forble åpen.
- 210 - Partnerskap for Fred og Det euro-atlantiske samarbeidsråd utgjorde nå rammen for stadig tettere felles aktiviteter mellom de nye partnerlandene og NATO.
- Og den europeiske sikkerhets- og forsvarsidentitet var videre utviklet. Vestunionen var nå satt i stand til å trekke på NATO-ressurser for operasjoner
215 den måtte påta seg hvor USA ikke ønsker å delta direkte.

På toppmøtet i Washington om et par uker vil disse viktige endringene bli videre utviklet. NATO vil foreta ytterligere tilpasninger til fremtidens nye sikkerhetsutfordringer.

220 Alliansen vil vedta et revidert strategisk konsept. NATOs nye oppgaver knyttet til krisehåndtering, fredsoperasjoner og samarbeid med partnerlandene vil bli

gitt en sentral plass i konseptet.

225

Det betyr ikke at de tradisjonelle kjernefunksjoner knyttet til kollektivt forsvar og transatlantisk solidaritet vil bli mindre viktige.

230

Tvert imot vil forpliktelsene i henhold til artikkel 5 i Atlanterhavspakten - om at et angrep mot et eller flere av NATOs medlemsland skal betraktes som et angrep mot alle - fortsatt være livsnerven i Alliansen.

235

Det er summen av de enkelte medlemslandenes nasjonale styrker som først og fremst utgjør Alliansens militære slagkraft. Det er den som gjør NATO til et effektivt instrument for å håndtere utfordringer mot fred og sikkerhet i Europa, i samarbeid med FN og OSSE.

240

Vi må arbeide for å styrke NATO som en effektiv forsvarsorganisasjon for sine nå 19 medlemsland, med en robust militær evne til kollektivt forsvar. Ved å bevare denne kjernen i "det gamle NATO" sørger vi samtidig for at Alliansen forblir relevant og vital og i stand til å utføre de nye fredsoppgaver.

245

Dette er ikke minst av avgjørende interesse for Norge, gitt vår geografiske og strategiske beliggenhet, vår atlantiske orientering, og vårt nære forsvarspolitiske samarbeid med USA og Storbritannia.

250

Aktivt norsk engasjement i Alliansens krisehåndtering er en del av den solidariteten som forventes av medlemslandene. Ved å bidra til å løse felles utfordringer i andre deler av Europa legger vi grunnlaget for solidarisk alliert engasjement i å løse sikkerhetsutfordringene i våre egne nærområder.

255

Vi må samtidig arbeide for å styrke NATO som et verdifellesskap basert på fremme av fred og demokrati, rettssikkerhet og menneskerettigheter, i hele det euro-atlantiske området. Ved å bevare også denne kjernen i "det gamle NATO" sørger vi for å opprettholde bred folkelig støtte til Alliansen og dens prinsipper.

260

Regjeringen ser det som svært viktig at NATOs krisehåndtering utenfor Alliansens medlemsgrenser er basert på folkeretten. Det er i tråd med vårt engasjement for en internasjonal orden basert på rettsregler.

Vi har alle grunn til å være tilfredse med NATOs fredsbevarende innsats i

265 Bosnia, i samarbeid med FN og OSSE. Dayton-avtalen ville neppe kommet i stand uten at NATO hadde aksjonert og tatt ledelsen i å stille opp en styrke på 50.000 soldater.

270 Bred deltagelse av soldater fra partnerland, inkludert Russland, er et sentralt element i den NATO-ledete Bosnia-styrken. Det gir styrken politisk og militær effektivitet og legitimitet. SFOR-styrkens nærvær er fortsatt helt nødvendig for å stabilisere freden i det krigsherjede landet.

Fredsbevarende samarbeid med Russland, partnerland og andre organisasjoner vil uten tvil være en sentral oppgave for det nye NATO inn i det nye århundret.

275 Regjeringen vil sørge for at det norske forsvar også i fremtiden skal være best mulig rustet for aktiv deltagelse i å ivareta våre brede og sentrale sikkerhetspolitiske interesser.

280 Regjeringen vil sette ned et bredt sammensatt hurtigarbeidende utvalg som skal fange opp utfordringene fra NATOs forestående toppmøte og det nye strategiske konseptet, og gi sine tilrådinger i forbindelse med utarbeidelsen av en ny Langtidsmelding for Forsvaret.

285 Mine damer og herrer,

De fremsynte ledere som skrev under Den nordatlantiske traktat 4. april 1949 hadde neppe i tankene at NATO skulle bli femti år og bidra til den lengste stabilitetsperiode i Europa noensinne.

290 De hadde vel heller ikke tenkt seg at NATO skulle gå inn i det neste århundret som hjørnesteinen i et partnerskap for sikkerhet som strekker seg ut over NATOs traktatområde.

295 Gjennom Alliansens avtaler med Russland, Ukraina og partnerland er praktisk talt hele det euro-atlantiske området vevd sammen i et fellesskap for fred og stabilitet.

300 Regjeringen legger stor vekt på å ivareta det gode samarbeidet som er etablert med Russland. Det er avgjørende at NATO og Russland viderefører partnerskapet, uavhengig av krisen rundt Kosovo. Vi mener at Russland kan

spille en meget verdifull rolle i å finne en fredelig løsning i forhold til Jugoslavia. Det må utnyttes aktivt.

305 Norsk utenriks- og sikkerhetspolitikk skal, ved siden av å ivareta norske interesser, også i bredere sammenheng bidra til:

- fred, frihet og sikkerhet, og
- utvikling av menneskerettigheter.

310

Dette søker vi å fremme gjennom et aktivt engasjement i FN og andre internasjonale organisasjoner, gjennom en høy profil i arbeidet for bistand, menneskerettigheter og konfliktløsning, og ved en forankring i det nordiske og i det euro-atlantiske samarbeid. I den sammenheng står vårt NATO-medlemskap

315 sentralt.

NATO vil fortsatt bestå. Ikke fordi det er et mål i seg selv, men fordi Alliansen fortsatt vil være den sentrale organisasjon for stabilitet og sikkerhet, fred og demokrati i det euro-atlantiske området.

320

Samtidig er det klart at NATO vil forandre seg videre. Det er ikke minst et felles ønske i Europa og Nord-Amerika om at europeiske land tar et større ansvar for krisehåndtering på eget kontinent.

325 Regjeringen vil arbeide aktivt for at de rettigheter Norge har i dag, som assosiert medlem i Vestunionen, blir videreført dersom utviklingen av en europeisk sikkerhets- og forsvarsidentitet fører til at Vestunionen innlemmes i EU.

Oppslutningen om NATO som en vital og handlekraftig allianse for det

330 21.århundret avhenger til syvende og sist av at det nye NATO, med sine 19 medlemsland og mange partnerland, makter å opprettholde innbyrdes samhold, solidaritet og båndene over Atlanterhavet. Jeg føler meg trygg på at vi vil lykkes.

Slik forblir NATO redskap for frihet og fred.

335

Kilde

www.regjeringen.no

Emner

Festtale, Fred, Kosovo, Krig, NATO

URI

<https://www.virksommeord.no/tale/et-redskap-for-frihet-og-fred>

345

350

355

360

365

370

375